

Репрезентація сенсорно-рецептивної концептуалізації дійсності на фонетико-морфологічному ярусі мови (можливості міжмовного дослідження)

І. О. Голубовська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: dririna5@mail.ru

Paper received 28.01.17; Accepted for publication 05.02.17.

Анотація. У рамках статті увагу зосереджено на проблемах мовно-фонетичної категоризації наслідків сенсорно-рецептивної концептуалізації дійсності, які осмислюються у міжмовному аспекті. На матеріалі зоотонімів та ономотопів досліджуються спільні та відмінні риси мовної категоризації акустичних вражень етнічної людини. Фонестема кваліфікується як надійніший порівняно з фонемою інструмент міжмовного дослідження, використання якого може пролити світло на складні проблеми мовного онтогенезу та філогенезу.

Ключові слова: сенсорно-рецептивна концептуалізація дійсності, мовно-фонетична категоризація, фонетико-морфологічний ярус, зіставлення, звукозображувальна лексика, зоотоніми, ономотопи, фонестема.

Вивчення відчуття і сприйняття в міжкультурних дослідженнях та їх мовної категоризації є одним із найдавніших і вельми цікавих напрямів як психологічних, так і лінгвістичних студій. Психологи відзначають, що дослідження сприйняття відіграє вирішальну роль у розумінні будь-якого психологічного процесу, у тому числі й реакції на навколишній світ [3, с. 322]. Сприйняття передбачає акт категоризації, що певним чином “канонізує” перцептивний досвід, задаючи первинні параметри осмислення реалії, яка підлягає категоризації: “категоризація об’єкта при сприйнятті є основою для відповідної організації дій, спрямованих на цей об’єкт” [3, с. 18]. Проблема встановлення зв’язку між перцепцією та реальністю, образами свідомості та семантикою мовних одиниць було присвячено роботи О.В. Федяєвої [18], І.В. Башкової [1], О.В. Кравченко [10], R. Jackendoff [20], G. Miller [21] та багато інших учених.

Здавалося б, єдність біологічної природи людства повинна була зумовити й однаковість відчуття і сприйняття, а також їх подальшої лексикалізації, в усіх людей, незважаючи на расову або національну приналежність. Проте аналіз різномовних

звуконаслідувальних слів переконує нас у тому, наскільки суто етнічний характер має концептуалізація, приміром, того, що сприймається слухом, у різних лінгвокультурних ареалах. **Об’єктом** нашого дослідження є фонетичні виміри сенсорно-рецептивної концептуалізації дійсності у кроскультурному вимірі; **предметом** – особливості фонетико-мовної концептуалізації дійсності на матеріалі мов різної типології і генези; **матеріалом** слугує звукозображувальна лексика української, російської, англійської та китайської мов.

Як відомо, суть процесу звуконаслідування полягає в розчленовуванні неартикульованого природного комплексу звуків у дискретну фонемну звукооболонку для позначення відповідного звучання.

Розглянемо сенсорно-слухову категоризацію голосів тварин українською, російською, англійською і китайською мовами та їхні лексикалізації – зоотоніми. Мовний матеріал для порівняльного вивчення звуконаслідувань тварин одержано шляхом опитування респондентів – носіїв англійської та китайської мов, оскільки дана інформація відсутня в тлумачних і перекладних словниках.

Тварина	Звуконаслідування у в українській мові	Звуконаслідування в російській мові	Звуконаслідування в англійській мові	Звуконаслідування у в китайській мові
кішка	няв-няв	мяу-мяу	meow-meow	miao-miao
собака	гав-гав	ав-ав	roof-roof	wang-wang
кінь	і-ги-ги	и-го-го	nea-nea	si
корова	му-му	му-му	moo-moo	mou-mou
свиня	рох-рох	хрю-хрю	onik-onik	nao-nao
вівця	ме-е-е	ме-е-е	baa-baa	mie-mie
миша	пі-пі	пи-пи	mee-mee	zhi-zhi
осел	і-а	и-а	hee-haa; ee-awh	–
мавпа	–	–	ee-ee-oh-oh	–
вовк	у-у-у	у-у-у	woof, howooo	hao
півень	ку-ку-рі-ку	ку-ка-ре-ку	cock-a-doodle-doo	gu-gu
курка	куд-кудак	куд-кудах	cluck-cluck	ge-ge
гусь	го-го	га-га	honk-honk	ga-ga
качка	кря-кря	кря-кря	quack-quack	gua-gua
індик	–	–	gobble-gobble	–
жаба	кум-кум	ква-ква	ribbit-ribbit-ribbit	ge-ge
олень	–	–	–	you-you

Як бачимо, ономотопічні слова – зоотоніми різних мов демонструють не стільки подібність звуконаслідування голосів одних і тих самих тварин і

птахів, скільки розбіжності в їхніх мовних утіленнях, що змушує в даному випадку сумніватися в цілковитій справедливості класичного твердження С.

Ульмана про “дивовижну схожість” ониматопеїчних елементів різних мов [16, с. 258]. Наведена таблиця свідчить про те, що слухові враження, концептуалізовані різними мовами, відрізняються тим більше, чим далі перебувають одна від одної географічно й культурно досліджувані мови (пор. звуконаслідування української та російської мов з відповідними одиницями англійської та китайської мов). Віддалені в культурно-мовному відношенні етноси не тільки по-різному “чують” голоси тварин, а й виявляють певну вибірковість при їхній сенсорно-рецептивній концептуалізації. Так, голос індики було проігноровано в українській, російській та китайській мовах, однак він отримав сенсорно-мовну концептуалізацію в англійській; в українській та російській мовах немає звуконаслідувальних слів для позначення голосів цвіркуна, цикади і ластівки, натомість у китайській вони одержали лексичне ониматопеїчне вираження, відповідно: *ji-ji*; *zhi-liao-zhi-liao*; *ni-nan-ni-nan* тощо. Можна припустити, що лакуни, ініційовані специфікою роботи сенсорно-рецептивного компонента мовної свідомості, які виявляються в процесі міжмовного дослідження, можуть сприяти встановленню національно-культурних доміант і преференцій етнічної свідомості, однак науково достовірні висновки можна робити лише після фронтальних досліджень різних груп звуконаслідувальної лексики (зокрема, зоотонімів) із урахуванням екстралінгвістичних (природних та економічних) факторів розвитку певного етносу.

А зараз порівняймо на матеріалі трьох мов (англійської, української та російської) деякі звуконаслідувальні лексеми, що вербалізують акустичні враження людини, викликані не-твариною (ониматопи):

Англійська мова	Українська мова	Російська мова
<i>clink</i>	дзенькіт	звон
<i>crack</i>	тріск, ляскіт	треск, щёлканье
<i>crackle</i>	потріскування, тріск	потрескивание, треск
<i>crash</i>	гуркіт, грюкіт	грохот, гром
<i>crunch</i>	хрускіт, скрип, ритіння	хруст, скрип
<i>fizz</i>	шипіння, сичання	шипение
<i>jingle</i>	бряскіт, брязкання	звяканье
<i>pop</i>	ляскання, тріск	щёлк, треск
<i>ring</i>	дзвін, дзенькіт	звон
<i>rustle</i>	шелест, шерех	шелест, шорох
<i>sizzle</i>	шипіння	шипение
<i>snap</i>	тріск, клацання, брязкання	треск, щёлканье
<i>splash</i>	плеск, плескіт	плеск, всплеск
<i>squelch</i>	хлюпання	хлюпанье
<i>tick</i>	цокання	тиканье
<i>tinkle</i>	дзенькіт, брязкання	звон, звяканье
<i>whirr</i>	дзижчання	жужжание

Як свідчить наведена таблиця, близькоспоріднені українська та російська мови демонструють значно більше єдності при відтворенні звукових сенсблїлї та їх подальшїї лексикалізації. Опозиція англійська мова / українська, російська мови виявляє регулярну розбіжність сенсорно-рецептивної концептуалізації

дійсності досить віддаленими одна від одної мовними свідомостями. Чим пояснюється такий стан речей? Справа у неоднаковості чуттєвого сприйняття реального світу носіями різних мов або у різній інтерпретації мовною етнічною свідомістю отриманих сенсблїлї? На думку відомого американського психолога, фахівця з проблем сприйняття Дж. Брунера, носії різних культур відрізняються не за особливостями отримуваних перцептивних сигналів, а за тими висновками, які вони підсвідомо роблять на основі цих сигналів. У межах різних культур сигнали засвоюються відповідно до різних схем і вибірковості сприйняття, що й породжує міжкультурну специфіку [3, с. 322 – 323]. Б.О. Серебренников, характеризуючи звуконаслідувальні звуки як “неточні” й “недовершені”, що членують реальний світ звуків за принципом “що кому чується і як уявляється”, говорить про наявність у різних етносів цілісних доміант сприйняття, які й зумовлюють врешті-решт етнічну специфіку сенсорно-слухової мовної концептуалізації: “Почувши свист, росіянин і татарин виділили певний звук, який можна передати фонемою /с/, пор. рос. свист, тат. сызгыру. У німця доміант сприйняття виявилася іншою. Він підмітив глухий шум, який можна передати фонемою /f/, пор. нім. pfeifen. Людина, яка розмовляла латинською мовою, вловила обидві ці характеристики, що відбилося в дієслові *sibilare* ‘свистіти’, де /s/ і губне /b/ представлені одночасно.” [15, с. 94].

У зв’язку з цим виникає наступне питання: що (чи Хто?) встановлює ці схеми і доміантї, детермінує вибірковість етнічного сприйняття як пізнавального процесу? Очевидно, тут ми підходимо до питання про символічну функцію мовної форми, про глибинну причинність специфіки кореляції акустичного і смислового планів мови, що вже десятки років хвилює вчених. Питаннями взаємозв’язку звука і значення в історії мовознавства займалися такі вчені, як В. фон Гумбольдт, М. Граммон, В. Вундт, Л. Блумфільд, Е. Сепір, Р. Якобсон та ін. Так, основоположник загального мовознавства В. фон Гумбольдт вважав “установлення істинного зв’язку звука і значення” найважливішим завданням мовознавства, визнаючи, що “... характер цього зв’язку рідко вдається описати досить повно, часто про нього можна лише здогадуватися, а здебільшого ми не маємо про нього жодного уявлення” [7, с. 92]. Проте він виділяє три фактори зв’язку певних звуків з певними поняттями: живописний (звуконаслідувальні номінації), символічний (звукосимволічні номінації), аналогічний (номінації, мотивовані морфологічно). Лінгвосеміотикою ХХ століття на щит було піднесено соссюрівський постулат про довірливий, умовний характер мовного знака, про невмотивованість зв’язку означального з означуваним. Тим самим на периферію лінгвістичної уваги були витіснені дві прості істини, сформульовані геніальним вченим:

- творення звукової форми належить до перших кроків винайдення мови;
- звукова форма є головною причиною мовних розбіжностей [7, с. 96 – 97].

Ці два положення змушують замислитися над тим, чим визначалася в своїх витоках та чи інша звукова форма мови, що спонукало надавати перевагу певним

комбінаціям звуків для вираження певних понять, чому “дух народу” відбився в “мовній плоті” саме так, а не інакше?

На це, здавалося б, риторичне питання спробував дати відповідь московський дослідник Г. Гачев у своїй праці “Національні образи мира: Космо – Психо – Логос”: “З чим пов’язані звуки мови? З національною природою, що утворює простір природної акустики, яка у горах інша, ніж у лісах або в степу. Так само, як тіла людей різних рас і народів адекватні місцевій природі, як етнос – за Космосом, – чи так вже алогічно припустити, що й звуки, які утворюють плоть – тіло мови, перебувають у резонансі зі складом національної природи?” [6, с. 182 – 183]. І далі на двадцяти трьох сторінках учений досліджує національний космос у фонетиці мов, розкриваючи перед читачем глибини мовної натурфілософії, які відбито національними фонетичними оболонками. Дозволимо собі процитувати опис одного з універсальних першоелементів буття – землі, виконаного автором у зіставному плані: “Земля – terra... – твердь, тертя (в англійській earth – заміна прориву на фрикативний – свистячий, більш тягучий, розслаблений, помірний, морський). Скрізь тут земля – суха, тверда речовина, рокоче, тремтить, форма, кінцеве тіло. Російська “земля” складається з м’яких, тягучих звуків, в’яла. Замість tr (rd) – мл (молочність, кисіль), тобто водно-аморфні, жіночі звуки... Російська “земля” – сира твердь, мати-сира земля. Всі приголосні тут – м’які: отже, з водою – даллю горизонтально пов’язані; це відведення образу землі від форми, від скінченності – до аморфної безвідповідальної нескінченності. Але водночас піднесення до неба – піднебіння, звільнення від тяжіння й ваги, полегшення, наповнення повітрям, духовність речовини” [6, с. 188]. До запропонованого Г. Гачевим модусу пояснення зв’язку звуків і значення можна ставитися по-різному: приписати йому антинауковість чи проголосити єдино правильним і слушним: те, що приховано за гранню пізнання (а саме подібний феномен намагається витлумачити Г. Гачев), відкривається людині на інтуїтивному рівні, верифікація даних якого на даному етапі розвитку людини і науки вельми утруднена.

У контексті цього дослідження для нас важливою є саме наявність національно-зумовленого зв’язку звука як такого і значення, характер якого поки що може одержати лише гіпотетичне пояснення: “Звуки мови мають потенційну символічну багатозначність; один і той самий зміст може символізуватися різними формами. Це робить зв’язок між звуком і смислом у різних мовах нежорстким, гнучким, здатним до варіювання в певних межах” [13, с. 69].

Вивчення символічних властивостей звуків, які апіорі тісно пов’язані з конотативно забарвленими акустичними враженнями первинної людини від навколишнього світу (адже за В. Гумбольдтом творення звукової форми належить до перших кроків винайдення мови) може здійснюватися на рівні фонем, а також на рівні одиниць, менших чи більших за фонему (фонетичних ознак чи сполучень фонем) [4, с. 34]. В.К. Журавльов та А.К. Камалаєв, наприклад, здійснили спробу виділити семіотичну

інформацію з окремих звуків російської мови, визначаючи їхнє семантичне навантаження на основі копінкового аналізу слів за тлумачним словником В.І. Даля. Ось фрагмент їхнього дослідження:

<i>а</i> – примыкать, вокруг	<i>к</i> – касаться, приближать
<i>б</i> – обхватывать с боков	<i>л</i> – ровно, гладко, раньше
<i>в</i> – двигать, нутр	<i>м</i> – сближать
<i>г</i> – возвышать, много	<i>н</i> – задерживать
<i>д</i> – продолжать, сразу	<i>о</i> – кругом
<i>е</i> – тянуть, возле	<i>п</i> – расширять
<i>ж</i> – прижимать, долго	<i>с</i> – соединять
<i>з</i> – замыкать	<i>т</i> – прикасаться
<i>и</i> – одновременно, ещё	<i>у</i> – около, вблизи

[8, с. 43 – 44].

Автори, по суті, зробили спробу вербалізувати найзагальніші семантичні й асоціативно-емоційні уявлення, що пов’язані з певним звуком, які існують у носіїв російської мови у сфері колективного несвідомого. У дослідженнях із звукового символізму, проведених радянськими та зарубіжними вченими, було доведено існування фонетичного значення (загального уявлення про “емотивний зміст” даного звука в мовній свідомості), яке може мати як універсальний, так і національно-специфічний характер. Французький вчений К. Ніроп указував на те, що ініціальний голосний /i/ у французькій мові “... дає уявлення про щось ясне, проникливе”, тимчасом як кінцевий дифтонг /ou/ – латинське /u/ несе у собі уявлення про щось тяжке, похмура, тупе: “Жайворонок заливається вранці своїм веселим і радісним tirelige, а похмура сова зі свого темного кута меланхолійно ухає своє boubou чи houougou” [Цит. за: 5, с. 144]. С. Ульман, залучаючи матеріал англійської, французької, італійської, латинської, грецької та угорської мов, указував на символічне вираження голосним /i/ ідеї “маленький” [17, с. 260]. Таким чином, “високі фонемі (універсально) асоціюються з поняттями світлий, тонкий, легкий, маленький, а низькі – з семантичним рядом темний, товстий, важкий, великий; передні звуки, як правило, асоціюються з поняттями слабкий, приємний, ніжний, а задні – з поняттями сильний, неприємний, грубий” [9, с. 110 – 111]. Сонанти /m/, /n/, /l/, на думку багатьох учених, викликають відчуття ніжності, м’якості, душевності” [17, с. 260 – 261].

Як відомо, звуковий символізм має характер не абсолютної, а статистичної універсалії, яка “працює” в більшості, але не в усіх мовах світу. Так, наприклад, у російській та українській мовах фонема /i/ ніяк не співвіднесена з ідеєю “маленький”: укр. *маленький*, *тонкий*, *худий*, *малюк*, *немовля*, *дитина*; рос. *маленький*, *крохотный*, *малюсенький*, *тонкий*, *худой*, *малыш*, *ползунок*, *ребёнок*.

Що стосується оцінки “образності” звука за іншими параметрами: гарний – негарний, жорсткий – м’який, довгий – короткий, то в цій сфері акустичних вражень яскраво виявляється етнічна своєрідність звукових асоціацій [11, с. 25 – 27]. Часто-густо один і той самий звук у різних мовах може надавати слову того чи іншого емоційного забарвлення [5, с. 173].

Якщо говорити про вивчення символічних властивостей звуків на рівні одиниць більших, ніж фонема, тоді до лінгвістичного вжитку необхідно залучити поняття фонестеми, поява якого в мовознавчій науці пов’язана з іменами американських

учених Дж. Р. Ферса і Л. Блумфілда [5, с. 12]. У своїй монографії “Мова” (“Language”) Л. Блумфілд вказує на випадки явної фонетико-семантичної подібності різних коренів символічних слів: “у них ми можемо розрізнити ... систему початкових і кінцевих коренетвірних морфем з розпливчастим значенням. Цілком очевидно, що з їхньою структурою асоціюється інтенсивна символічна конотація” [2, с. 266]. Далі Блумфілд наводить такі приклади:

1) початкові сполучення приголосних, що повторюються:

[fl-] – “світло, що рухається”: flash – спалах, flare – сяєння, flame – полум’я, flick-er – мерехтіння;

[gl-] – “нерухоме світло”: glow – заграва, glare – засліплюючий блиск, gloat – пильний погляд, gleam – слабе світло, мерехтіння, gloom – морок;

[sl-] – “гладеньке, вологе”: slime – слиз, slush – сльота, slor – калюжа, slip – ковзання, слизьке місце, slide – крижана гора;

[kr-] – “гучний удар”: crash – гуркіт, тріск; crack – тріск, удар, crunch – хрускіт;

[sn-] – “звук дихання”: sniff – фиркати, snore – хропти, snot – сякатися;

[b-] – “глухий удар”: bang – удар, стукіт; bash – сильний удар, bounce – глухий раптовий удар, bump – глухий удар, зіткнення, bat – дубина, бита; кажан;

2) кінцеві сполучення приголосних, що повторюються:

[-im] – “слабе світло чи звук”: dim – смутний;

[-awns] – “швидкий рух”: bounce – відскакувати, jounce – ударятися, rounce – пробивати, trounce – бити, пороти;

[-omr] – “щось незграбне, безформне”: bump – гуля, clump – брила; chump – колода; dump – купа, frump – карга, hump – горб, lump – грудка, stump – обрубок” [2, с. 267 – 268].

Як бачимо, Л. Блумфілд у своєму дослідженні спирається на різні звукообразувальні засоби мови, не роблячи розрізнення між звуконаслідувальними і звукосимволічними словами, що, зрештою, змушує його зробити висновок про неминучу неточність і неповноту аналізу “коренетвірних морфем”, тобто фонестем, через недостатнє підтримання мовної форми спільністю семантики [2, с.267 – 269].

Проте поняття фонестем все-таки здається надійнішим і перспективнішим засобом вивчення

звукової символіки. Як продемонстрували експерименти в галузі автоматичного аналізу усного мовлення, мінімальною одиницею людського сприйняття і породження мовлення виступає не фонема, а склад, тобто певне звукосполучення. За свідченням С.В. Семчинського, під час експериментів з автоматичного розпізнавання і розуміння усного мовлення було помічено, що аудиторі сприймали не окремі звуки, а тільки їх сполучення. Висновок про те, що саме склад, а не фонема, є мінімальною одиницею сприйняття, дозволяють зробити також дані тонових мов силабічної структури Південно-Східної Азії, до яких, зокрема, належить і китайська мова. У цих мовах реальною величиною мовлення виступає силабофонема, яка дорівнює складу і морфемі [15, с. 167]. А це означає, що використання фонестем як одиниці фоносемантичних студій може дати достовірніші результати при міжмовному визначенні “вибіркових схем сприйняття” чи, в інших термінах, “цілісних домінант сприйняття”, про які говорили Дж. Брунер і Б.О. Серебренников. Безумовно, поняття фонестем потребує конкретизації свого мовного стратифікаційного статусу, що передбачає відповідь на питання, чи є фонестема особливою фонемою чи особливою морфемою? На наш погляд, фонестема має специфічну знакову абстрактно-емотивну функцію, завдяки якій цю одиницю можна віднести більшою мірою до **кореневих морфем особливого роду**. Міжмовне дослідження фонестем може дати цікаві результати стосовно акустичної концептуалізації світу різними мовами, допоможе визначити загальне й часткове в тому, як різні мовні колективи “чують” світ, сприятиме виявленню звукових етнокультурних переваг етносів, що, мабуть, у своїх витоках зумовлювалися двома могутніми богоданими силами: навколишнім природним середовищем етносу і колективною етнічною свідомістю. Теорія мовного звукообразування, що, за висловом К. Нірпа, “заворожує розум”, має широкі мовознавчі реляції, починаючи з етнопсихічних проблем концептуалізації звукових сенсирів у різних лінгвокультурних ареалах і закінчуючи такими глобальними проблемами загального мовознавства, як філогенез і онтогенез мовного знака, мовна та мовленнєва експресивність тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башкова И.В. Семантика восприятия. Обзор. Библиография / И.В. Башкова. – Красноярск, 1994. – 187 с.
2. Блумфильд Л. Язык. – М.: Прогресс, 1968. – 607 с.
3. Брунер Дж. Психология познания / Пер. с англ. К.И. Бабицкого – М.: Прогресс, 1977. – 412 с.
4. Быстрова Т.В., Левицкий В.В., Шевченко О.Ф. Символические функции сочетаний фонем // Проблемы фоносемантики (Тезисы выступлений на совещании). – Пенза: Пензенский гос. пед. ин-т им. В.Г. Белинского, 1989. – С. 34 – 35.
5. Воронин С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании: Очерки и извлечения. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1990. – 200 с.
6. Гачев Г.Д. Национальные образы мира: Общие вопросы. – М.: Сов. писатель, 1988. – 445 с.
7. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / Пер. с нем. – М.: ОАО ИГ “Прогресс”, 2000. – 400 с.
8. Журавлёв В.К., Камалаев А.К. Опыт фоносемантического анализа и синтеза // Проблемы фоносемантики (Тезисы выступлений на совещании). – Пенза: Пензенский гос. пед. ин-т им. В.Г. Белинского, 1989. – С. 43 – 44.
9. Карпенко Т.С. Звуковой символизм в поэзии и проблема его адекватной передачи при переводе // Проблемы фоносемантики (Тезисы выступлений на совещании). – Пенза: Пензенский гос. пед. ин-т им. В.Г. Белинского, 1989. – С. 110 – 111.
10. Кравченко, А.В. Язык и восприятие: Когнитивные аспекты языковой категоризации. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1996. – 60 с.
11. Крысин Л. П. Жизнь слова. – М.: Просвещение, 1980. – 176 с.
12. Леві-Строс, К. Структурна антропологія: Пер. з фр. – К.: Основи, 1997. – 387 с.
13. Левицкий В.В. Звуковой символизм: закономерности функционирования и источники порождения // Проблемы

- фоносемантики (Тезисы выступлений на совещании). – Пенза: Пензенский гос. пед. ин-т им. В.Г. Белинского, 1989. – С. 69 – 71.
14. Русская грамматика: В 2-х т. / АН СССР, Ин-т русск. яз., Шведова Н.Ю. гл. ред. – М.: Наука, 1982. – Т. 1. – 781 с.; Т. 2. – 709 с.
15. Семчинский С.В. Загальне мовознавство. – Київ: Вища шк. Головне видавництво, 1988. – 328 с.
16. Серебренников Б.А. Как происходит отражение картины мира в языке? // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 87 – 107.
17. Ульман С. Семантические универсалии // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1970, Вып. V. – С. 250 – 299.
18. Федяева Е.В. Образы сознания как форма познания действительности // Вестник Томского государственного педагогического университета. – Томск, 2016. – № 3. – С. 73-78.
19. Чижевський Д. Філософія і національність // Україна: філософський спадок століть. – К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2000. – Т. 1. – С. 606 – 617.
20. Jackendoff, R. Sense and reference in a psychologically based semantics / R. 353. Jackendoff// Talking minds. Cambridge (Mass.), 1984. –P 49-72.
21. Miller, G.A. Language and perception / G.A. Miller, Ph.N. Johnson-Laird. – Cambridge (Mass.), 1976. – 310 p.

REFERENCES

1. Bashkova I.V. Semantics of Perception. Overview. Bibliography / IV Bashkova. – Krasnoyarsk, 1994. – 187 p.
2. Bloomfield L. Language. – Moscow: Progress, 1968. – 607 p.
3. Bruner J. Cognition / Trans. from English. KI Babitsky. – Moscow: Progress, 1977. – 412 p.
4. Bystrova T.V., Levitsky V.V., Shevchenko O.F. The symbolic Function of Combinations of Phonemes // Problems of Phonosemantics (abstracts of presentations at the meeting). – Penza: Belinsky Penza State. Ped. Inst., 1989.–P. 34-35.
5. Voronin S.V. Phonosemantic Ideas in Foreign Linguistics: Essays and Extraction. – Leningrad: Publishing House of Leningrad University Press, 1990. – 200 p.
6. Gachev G.D. National Images of the World: general questions. – Moscow: Sov. writer, 1988. –445 p.
7. Humboldt V. Selected Works on Linguistics / Trans. from German. – Moscow: OAO IG “Progress”, 2000. – 400 p.
8. Zhuravlev V.K., Kamalajev A.K. Experience of Phonosemantic analysis and synthesis // Problems of Phonosemantics (abstracts of presentations at the meeting). – Penza: Belinsky Penza State. Ped. Inst., 1989. – P. 43-44.
9. Karpenko T.S. Sound Symbolism in Poetry and the Problem of its Adequate Transmission in Translation // Problems of Phonosemantics (abstracts of presentations at the meeting). – Penza: Belinsky Penza State. Ped. Inst., 1989. – P. 110 – 111.
10. Kravchenko A.V. Language and Perception: Cognitive Aspects of Language Categorization.– Irkutsk: Irkutsk University Press, 1996.–60 p.
11. Krysin L.P. Life of the word. –Moscow: Education, 1980. – 176 p.
12. Levi-Strauss K. Structural Anthropology: Trans. from French. – Kyiv: Basis, 1997. – 387 p.
13. Levitsky V. Sound Symbolism: Laws of Operation and Sources of Generation // Problems of Phonosemantics (abstracts of presentations at the meeting). – Penza: Belinsky Penza State. Ped. Inst., 1989. – P. 69 – 71.
14. Russian Grammar: In 2 vol. / USSR Academy of Sciences, Institute of Russian lang., N. Shvedova, chief ed. – Moscow: Science, 1982. – Vol. 1. – 781 p. ; Vol. 2. – 709 p.
15. Semchinsky S.V. General Linguistics. – Kyiv: High School. Main Publishing house, 1988. – 328 p.
16. Serebrennikov B.A. How is World Model Reflected in the Language? // The Role of Human Factor in Language: Language and Model of the World. – Moscow: Science, 1988. – P. 87-107.
17. Ullman S. Semantic Universals // New in Linguistics. – Moscow: Progress, 1970, Vol. V. – P. 250 - 299.
18. Fedyajeva E.V. Images of Consciousness as a Form of Reality Cognition // Vestnik of Tomsk State Pedagogical University. – Tomsk, 2016. – № 3. – P. 73-78.
19. Chizhevsky D. Philosophy and Nation // Ukraine: the Philosophical Legacy of Centuries. – Kyiv: Foundation for the Arts’ Development, 2000. –T. 1. – P. 606 - 617.
20. Jackendoff, R. Sense and Reference in a Psychologically Based Semantics / R. Jackendoff// Talking minds. Cambridge (Mass.), 1984. –P. 49-72.
21. Miller, G.A. Language and Perception / G.A. Miller, Ph.N. Johnson-Laird. –Cambridge (Mass.), 1976. –310 p.

Representation of the Sensory-receptive Conceptualization of the Reality by Means of Phonetic-morphological Language Level (scope of the cross-language research)

I. O. Golubovska

Abstract. The article focuses on the problems of language and phonetic categorization of the effects of sensory-receptive conceptualization of reality which are considered in cross-language vein. On the material of zootonims and onomatops the differences and similarities of the acoustic impressions’ language conceptualization by ethnic person are being investigated. The phonesteme is qualified as a more reliable tool for cross-language study if compared to the phoneme, particularly in the context of the research of language ontogenetic and phylogenetic processes.

Keywords: *conceptualization of reality by language, phonetic-morphological stratum, comparison, onomatopoetic vocabulary, zootonims, onomatops, phonesteme.*

Репрезентация сенсорно-рецептивной концептуализации действительности на фонетико-морфологическом уровне языка (возможности межъязыкового исследования)

И. А. Голубовская

Аннотация. В статье внимание сосредоточено на проблемах акустико-фонетической категоризации результатов сенсорно-рецептивной концептуализации действительности, которые осмысливаются в межъязыковом аспекте. На материале зоотонимов и ономапопов исследуются общие и отличительные черты языковой концептуализации акустических впечатлений в рамках того или другого этноса. Фонестема квалифицируется как более надежный инструмент межъязыкового исследования по сравнению с фонемой, использование которого может пролить свет на сложные проблемы языкового онтогенеза и филогенеза.

Ключевые слова: *концептуализация действительности языком, фонетико-морфологический ярус, сопоставление, звукоизобразительная лексика, зоотонимы, ономапопы, фонестема.*